

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ПРАВОВИЙ ВПЛИВ» ТА «АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ ВПЛИВ»

У статті проаналізовано поняття «правовий вплив» та «адміністративно-правовий вплив», а також визначено їх співвідношення. Здійснено аналіз наукових позицій щодо розуміння сутності зазначених понять. Охарактеризовано ознаки, структурні елементи та форми адміністративно-правового впливу.

Ключові слова: правовий вплив, адміністративно-правовий вплив, суспільні відносини, елементи правового впливу.

Постановка проблеми та її актуальність.

Юридична наука перебуває у стані перманентного розвитку. Такий стан обумовлюється необхідністю постійного удосконалення правових норм та механізмів задля регулювання нових або удосконалення вже існуючих суспільних відносин. Суспільна регуляція, хоч і являється явищем самодостатнім, все ж потребує чітко встановлених та прозорих правил, що будуть вести окремих індивідів та суспільство в цілому до розвитку.

Саме тут і проявляється головна особливість права – впливати на поведінку людей та направляти її в необхідному напрямку. Такий правовий вплив може проявлятися у різних формах: за допомогою нормативно-правового регулювання, за рахунок правосвідомості, звичаїв та ін.

В свою чергу адміністративно-правовий вплив, будучи одним із різновидів правового впливу, має як загальні ознаки характерні правовому впливу, так і специфічні притаманні лише йому властивості, що обумовлюються специфікою предмета регулювання адміністративного права України.

Актуальність зазначеної тематики проявляється в тому, що дослідження питань правового впливу є одним із основоположних, оскільки не розуміючи сутності даного поняття, практично неможливо сформулювати реальне правове поле, в якому суспільство буде розвиватись.

Метою даної статті являється пошук логічного співвідношення між поняттями «правовий вплив» та «адміністративно-правовий вплив».

Аналіз досліджень та публікацій. В юридичній науці присутні певні дослідження проблематики правового впливу. Так, окремі аспекти правового впливу у своїх працях досліджували такі вчені, як Кельман М. С., Скакун О. Ф., Вайшвіл А. О., Валітов С. С. Особливу увагу слід

звернути на дисертаційне дослідження Денисової А. М. «Механізм і засоби правового впливу (теоретико-правове дослідження)». Однак можемо констатувати малий ступінь наукової розробленості теми та практично повну відсутність досліджень, присвячених проблематиці адміністративно-правового впливу.

Виклад основного матеріалу. Слід зауважити, що можливість права як явища забезпечувати такий баланс інтересів, при якому індивід зможе вільно себе поводити, але при цьому буде обмежений у деяких соціально шкідливих діях, являється універсальним засобом для регуляції суспільних процесів.

В той же час, необхідно чітко розуміти, що саме по собі «позитивне право», тобто лише сукупність правових норм, закріплених в тому чи іншому акті, не призводить до активізації правового впливу на визначене коло суб'єктів. В новітній історії нашої держави ми могли бути свідками підтвердження цього факту та спостерігати повне ігнорування встановлених законодавством правил у певних сферах. Таким чином, правовий вплив надзвичайно тісно пов'язаний не тільки із суб'єктами, які приймають рішення, а і з об'єктами, на яких буде розповсюджуватись такий вплив.

Денисова А. М. зазначає, що напрямки правового впливу можливо визначити через характеристику основних рівнів права. Серед таких рівнів вона виокремлює рівень сприйняття (існування) права та рівень соціально-правових дій (реального функціонування права) [1, с. 4]. Таке твердження цілком підтверджує висунуту тезу про необхідність існування симбіозу між встановленими правилами поведінки та визнанні таких правил суб'єктами їх виконання.

Дослідження питання функціонування правового впливу в суспільних відносинах неодмінно

приведе нас до необхідності розуміння цього явища та відповідно його визначення. Академічний тлумачний словник української мови визначає слово «вплив» як дію, яку певна особа чи предмет або явище виявляє стосовно іншої особи чи предмета [2, с. 751]. Таким чином, можемо стверджувати, що правовий вплив може виражатися лише в дії, а отже не може бути впливу при бездіяльності. При цьому важливо розрізнити пасивну форму впливу (тобто, коли вплив на суб'єкта може здійснюватися опосередковано) від бездіяльності (відсутності дії як такої).

Денисова А. М. пропонує визначити правовий вплив як один із проявів дії права на широке коло суспільних відносин, свідомість та поведінку суб'єктів за допомогою системи об'єктивних (правових) та суб'єктивних (психологічних, ідеологічних, моральних тощо) елементів, які складають механізм правового впливу та забезпечують його дієвість [1, с. 4].

Взявши за основу дане визначення, ми можемо віднайти співвідношення між поняттями «правовий вплив» та «адміністративно-правовий вплив». Враховуючи той факт, що логічна структура взаємозв'язків цих понять розкривається відповідно як відношення загального до часткового, найкращим, на нашу думку, було би послідовне співставлення та аналіз цих категорій.

Із визначення, наведеного вище, ми бачимо, що правовий вплив визначається як один із проявів дії права на широке коло суспільних відносин. В свою чергу адміністративно-правовий вплив може визначатись як один із проявів дії права на відносини, що носять адміністративно-правовий характер. До таких ми можемо віднести відносини, що виникають:

- у ході державного управління економічною, соціально-культурною та адміністративно-політичною сферами, а також реалізації повноважень виконавчої влади, делегованих державою органам місцевого самоврядування, громадським організаціям та деяким іншим недержавним інституціям;

- у ході діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо забезпечення реалізації та захисту в адміністративному порядку прав і свобод громадян, надання їм, а також юридичним особам різноманітних адміністративних (управлінських) послуг;

- у процесі внутрішньої організації та діяльності апаратів усіх державних органів, адміністрацій державних підприємств, установ та організацій, а також у зв'язку з проходженням держав-

ної служби або служби в органах місцевого самоврядування;

- у зв'язку з реалізацією юрисдикції адміністративних судів і поновлення порушених прав громадян та інших суб'єктів адміністративного права;

- у ході застосування заходів адміністративного примусу, включаючи адміністративну відповідальність, щодо фізичних і юридичних осіб [3, с. 71].

Враховуючи, що правовий вплив розповсюджує свою дію на свідомість та поведінку певного кола суб'єктів, у випадку, коли ми маємо справу з адміністративно-правовим впливом, зазначене коло суб'єктів окреслюється рамками суб'єктів адміністративного права.

Як слушно зауважує Фролов Ю. М., адміністративне право України характеризується великою кількістю суб'єктів, які мають різні повноваження та свої специфічні особливості. Підходів до класифікації існує досить багато, проте залишається актуальним питання про їх змістовність та можливості використання. Сьогодні необхідно виділяти такі класифікаційні критерії, які б дозволили уникнути утворення занадто складної системи класифікації, та дозволили б застосувати їх до аналізу сутності та особливостей реальних суб'єктів адміністративного права [6, с. 551-552].

Легкою для сприйняття та розуміння є класифікація запропонована Авер'яновим В. Б., Шишкіним В. І. та ін., які пропонують виділення загальних груп суб'єктів адміністративного права, виходячи з аналізу ступеня їх зовнішньої відокремленості та відповідно поділу на:

- фізичні особи (громадяни, іноземці, особи без громадянства);

- юридичні особи (органи виконавчої влади, будь-які інші державні органи, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації (в особі їх керівників, які очолюють управління цих підприємств, установ, організацій));

- колективні суб'єкти (утворення), які не мають ознак юридичної особи, але тією чи іншою мірою наділені нормами адміністративного права певними правами та обов'язками (структурні підрозділи державних і недержавних органів, підприємств, установ, організацій, деякі інші громадські утворення) [3, с. 191].

Необхідно зауважити, що видається не важливим, яку саме класифікацію суб'єктів обирати, оскільки адміністративно-правовий вплив розпо-

всюджується на повне їх коло та не залежить від класифікаційних підстав.

Наведена класифікація суб'єктів адміністративного права, привертає увагу на аспект вчинення адміністративно-правового впливу не фізичними особами (тобто, коли вплив чиниться або юридичною особою або колективними суб'єктами). Цілком логічно, що, наприклад, Міністерство внутрішніх справ України саме по собі не може здійснювати адміністративно-правовий вплив. Такий вплив безпосередньо здійснюється за допомогою фізичних осіб, що є співробітниками даного відомства. Однак, у зв'язку з тим, що на час виконання функцій даного міністерства, такі особи діють від його імені, ми можемо вважати, що в даному випадку суб'єктом адміністративно-правового впливу являється Міністерство внутрішніх справ. Розуміння цієї особливості, дає нам можливість чітко ідентифікувати суб'єкт адміністративно-правового впливу, можливий обсяг такого впливу та його правомірність.

Ще одним невід'ємним елементом системи правового впливу являється механізм правового впливу, який складається із різного роду елементів, що повинні забезпечувати його нормальне функціонування. Денисова А. М. визначає механізм правового впливу як сукупність специфічних правових засобів, за допомогою яких здійснюється правовий вплив на свідомість і поведінку людей, метою якого є втілення змісту правових норм у можливу правомірну поведінку особи шляхом усвідомлення індивідом ціннісних орієнтацій про право та формування позитивних мотивів активної правової поведінки [5, с. 60-61].

Механізм адміністративно-правового впливу володіє такими ж ознаками, що і механізм правового впливу та містить необхідний об'єм засобів, за допомогою яких у об'єктів впливу виробляється потрібна модель поведінки.

Поєднавши всі перераховані вище елементи на основі визначення поняття правового впливу, ми можемо навести таку дефініцію адміністративно-правового впливу: адміністративно-правовий вплив – це один із проявів дії права на відносини, що носять адміністративно-правовий характер, свідомість та поведінку суб'єктів адміністративного права за допомогою системи об'єктивних (правових) та суб'єктивних (психологічних, ідеологічних, моральних тощо) елементів, які складають механізм адміністративно-правового впливу та забезпечують його дієвість.

На основі даного визначення та аналізу попередніх положень, можемо виділити наступні його ознаки:

- адміністративно-правовий вплив можливий лише як наслідок дії права на певне коло відносин та осіб;

- адміністративно-правовий вплив є засобом регулювання суспільних відносин, що носять адміністративно-правовий характер;

- адміністративно-правовий вплив може бути здійснений різноманітним колом суб'єктів із певним обмеженням у застосуванні такого впливу в залежності від суб'єктів які його застосовують та об'єктів до яких він застосовується;

- для дієвості адміністративно-правовий вплив має власний механізм, що характеризується певною кількістю елементів;

- адміністративно-правовий вплив може здійснюватися у різних сферах суспільного життя та виконувати різні функції (виховну, правоохоронну та ін.);

- адміністративно-правовий вплив може здійснюватися як імперативним (коли у суб'єктів можливим залишається лише один варіант поведінки) так і диспозитивним шляхом (коли кількість варіантів вибору поведінки залишає вибір для суб'єктів);

При тлумаченні слова вплив, ми вказували на те, що він неможливий за відсутності дії і необхідно розділяти пасивний вплив від бездіяльності. Для кращого розуміння даного твердження, необхідно розкрити форми, в яких адміністративно-правовий вплив може проявлятися.

Враховуючи, що адміністративно-правовий вплив, являється вужчим поняттям по відношенню до правового впливу, він здійснюється у таких же формах, що і правовий. А саме:

- активна форма (передбачає безпосереднє використання засобів такого впливу в процесі їх здійснення. Метою впливу є удосконалення та оптимізація впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування, можливість створення необхідних умов щодо задоволення певних інтересів суб'єкта завдяки виконанню правових приписів);

- пасивна форма (передбачає опосередкований вплив права на суспільні відносини. При цьому не відбувається безпосереднього правового втручання у суспільні відносини, однак сам факт наявності права виступає в якості фактора, що змушує суб'єкта вести себе у відповідності до таких засад поведінки, що отримали юридичне закріплення та утримуватись від вчинення проступків протиправного характеру. Метою пасивного правового впливу є створення необхідних умов щодо задоволення певних інтересів упов-

новаженого суб'єкта та суспільних інтересів в цілому) [1, с. 7].

Говорячи про адміністративно-правовий вплив, необхідно пам'ятати про те, що орган владних повноважень функціонує не сам по собі, він повинен отримати результат – викликати, забезпечити певний стан об'єкта, довести його до поставленої цілі. Як наслідок, функція управління не просто дія, а активний, цілеспрямований вплив. Тобто у суб'єкта є не тільки право впливати на об'єкт, але і обов'язок організувати необхідний результат.

В процесі взаємодії об'єкта та суб'єкта проявляється природа управлінського впливу, здійснюваного суб'єктом для приведення об'єкту в новий якісний стан. Ця система взаємодії представлена такими елементами як суб'єкт та об'єкт управління, владний, цілеспрямований, організуючий вплив суб'єкта на об'єкт за допомогою певних засобів та способів, зворотні зв'язки, тобто інформація для суб'єкта про зміну стану об'єкта [2, с. 23].

Висновки. Таким чином, підводячи підсумки ми можемо стверджувати, що адміністративно-правовий вплив та правовий вплив як логічні конструкції співвідносяться між собою як частина та ціле. Адміністративно-правовий вплив складається з тих же елементів, що і правовий вплив, однак з урахуванням специфіки регулювання адміністративним правом України.

Виокремлення певних ознак та структурних елементів адміністративно-правового впливу неодмінно призводить до необхідності подальшого їх аналізу та вивчення. І хоча в науковій літературі та дисертаційних дослідженнях мож-

ливо знайти деяку інформацію про поняття правового впливу, дослідження адміністративно-правового впливу, його системи, меж та ефективності потребує подальшого розкриття в наукових працях та є досить перспективним за своєю суттю.

Література

1. Денисова А. М. Правовий вплив: природа та функціональне призначення / А. М. Денисова // Вісник Львівського університету: Серія юридична. – 2012. – № 55. – С. 3-10.

2. Словник української мови: в 11 томах. — Том 1, 1970. — С. 751.

3. Адміністративне право України. Академічний курс: Підруч.: У двох томах: Том 1 / Ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова). – К.: Видавництво «Юридична думка», 2004. – 584 с.

4. Фролов Ю. М. Суб'єкти адміністративного права: сутність та підстави класифікації / Ю. М. Фролов // Актуальні проблеми права: теорія і практика. – 2012. – № 25. – С. 549-557.

5. Денисова А. М. Механізм правового впливу: напрямки прояву / А. М. Денисова // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки: Вип.55. – К.: Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – 2012. – С. 57-65

6. Валітов С. С. Актуальні проблеми адміністративного та фінансового права: монографія / С. С. Валітов, Н. Е. Косач, Н. А. Трегубець, Н. В. Удод, А. А. Петренко, Е. М. Синкова, Ю. А. Костенко; під ред. д.ю.н. С. С. Валітова. – Донецьк: Видавництво «Ноулідж» (Донецьке відділення), 2013. – 238 с.

В. А. Голуб

Соотношение понятий «правовое воздействие» и «административно-правовое воздействие»

В статье проанализировано понятия «правовое воздействие» и «административно-правовое воздействие», а также определено их соотношение. Проведен анализ научных позиций, касающихся понимания сущности данных понятий. Дана характеристика признакам, структурным элементам и формам административно-правового воздействия.

Ключевые слова: правовое воздействие, административно-правовое воздействие, общественные отношения, элементы правового воздействия.

V. Golub

Interrelation of the concepts «legal influence» and «administrative-legal influence»

The author analyzes the concept of «legal influence» and «administrative-legal influence» and examines their interrelation. Also the scientific positions related to understanding the essence of these concepts are analyzed. The author gives characteristic of the features, structural elements and forms of the administrative-legal influence.

Key words: legal influence, administrative-legal influence, public relations, elements of the legal influence.